

Прилози

ПАРТИЗАНСКИ ГУБИЦИ НА ПЉЕВЉИМА 1. ДЕЦЕМБРА 1941.

Средином новембра 1941. године формиран је Црногорски НОП одред за операције у Сандаку у циљу проширења НОБ-а и на тој територији и повезивања са српским и санџачким партизанима.

У састав одреда ушло је 9 батаљона и то: Ловћенски (са територије Ловћенског НОП одреда), јачине 341, борац; Зетски (са једног дијела Зетског одреда), јачине 453 бораца; „18. октобар“¹ (са територије Зетског одреда), јачине 405 бораца; „Бијели Павле“ (са територије истог одреда — даниловградски срез), јачине 480 бораца; „Пеко Павловић“ (са територије Никшићког НОП одреда), јачине 506 бораца; Језерско-шарански (са територије Дурмиторског НОП одреда), јачине 306 бораца; Ускочко-дробњачки (са територије Дурмиторског одреда), јачине 297 бораца; Пивски² (са територије Дурмиторског одреда), јачине 261 борац; и Комски батаљон (са територије Комског НОП одреда), јачине 641 борац.³

За непосредни напад на Пљевља било је предвиђено седам батаљона без једне чете и то: Комски, Језерско-шарански, Ловћенски, Зетски, „Бијели Павле“, „Пеко Павловић“, и Ускочко-дробњачки батаљон без једне чете. На обезбјеђењу су били батаљони: од Пријепоља „18. октобар“; од Прибоја Пивски и од Чајничка једна чета Ускочко-дробњачког батаљона.⁴

Пљеваљска чета ушла је у састав оних батаљона који су имали задатак да непосредно нападају на град. Војници те чете, као добри познаваоци прилаза граду и распореда непријатељских утврђења, били су додијелени батаљонима као водичи.

Борба за Пљевља почела је 1. децембра 1941. год. Јачина партизанских снага била је: 2375 наоружаних бораца и 579 без оружја. Борба је била жестока и с једне и друге стране. Исто тако претрпљени су обострано велики губици у мртвима и рањенима.

У нашој литератури о борби на Пљевљима, била да се она обрађује дјелимично или у цјелини, различито су приказани пар-

¹ Пиперски батаљон добио је име „18. октобар“ по акцији коју су извеле јединице Зетског НОП одреда 18. октобра 1941. год. на Јелином дубу гдје су уништиле једну моторизовану италијанску колону.

² Овај батаљон, како у литератури тако и у документима, налазимо и под именом „Баја Пивљанин“.

³ Генерал мајор Вошко Ђуричковић: „Пљеваљска битка 1. децембра 1941“. Војноисториски гласник (ВИГ) бр. 6, 1952, стр. 4.

⁴ Исто, стр. 12.

тизански губици, како по батаљонима и четама, тако и цијелокупни губици Црногорског НОП одреда. Разлика је запаженија у броју мртвих (203, 211, 219) него рањених (269, 271) партизана.

Ради упоређења наводимо у цјелини како се приказују ти губици, било укућни или по батаљонима, у досадашњој литератури.

Према подацима генерал-мајора Бошка Ђуричковића, партизани су 1. децембра 1941. године у борби за Пљевља претрпјели следеће губитке:

„Имали смо 219 мртвих и 269 рањених, свега избачено из строја 488 бораца. Губици по батаљонима изгледају овако: Ловћенски 73 мртва и 60 рањених, Језерско-шарански 52 мртва и 40 рањених, Ускочко-дробњачки 29 мртвих и 30 рањених, „Пеко Павловић“ 20 мртвих и 30 рањених, „Бијели Павле“ 14 мртвих и 38 рањених, Комски 12 мртвих и 42 рањена, Зетски 9 мртвих и 17 рањених, „18. октобар“ 3 мртва и 3 рањена, Пљевљаска чета 7 мртвих и 7 рањених и Пивски батаљон 2 рањена.“⁵

Батрић Јовановић у књизи „Црна Гора у НОР и социјалистичкој револуцији I“, Београд 1960, кад говори о губицима Црногорског одреда, на страни 382. и 383. пише:

„Ловћенски батаљон имао је 73 мртва и 60 рањених бораца; Језерско-шарански 52 мртва и 40 рањених; Ускочко-дробњачки 20 погинулих и 30 рањених; Комски 10 погинулих и 12 рањених; „Бијели Павле“ 14 погинулих и 38 рањених; Зетски 9 погинулих и 17 рањених; „Пеко Павловић“ 20 погинулих и 30 рањених; „18. октобар“ 3 погинула и 3 рањена; „Бајо Пивљанин“ 2 рањена; Пљевљаска чета имала је 2 мртва и 7 рањених. Укупно су у овом нападу партизани имали 203 мртва и 269 рањених.“⁶

Пуковник Данило Јауковић у чланку „Напад на Пљевља 1941“, објављеном у Војном делу, бр. 10—11, 1961, на страни 682. пише:

„Према непотпуним подацима, партизани су имали 211 мртвих и 271 рањеног.“⁷

Не само да су различито приказани партизански губици у литератури него и у документацији. Према документима било је 40, 190, 203 мртва и 60, 200, 261, 269 рањених.

⁵ Исто, страна 19.

⁶ Збир броја рањених по батаљонима не износи 269, већ 239 рањених партизана.

Укупни губици (203 мртва и 269 рањених) дати су у „Побједи“ од 26. новембра 1961; „Просвјетном раду“ од 15. децембра 1961. и у чланку аутора овог прилога „Партизанска болница у Жабљаку 1941—1942“, Историјски записи (ИЗ) бр. 3, 1961, стр. 446.

⁷ О губицима појединих батаљона писали су: Владо Роловић: „У Пљевљама 1. децембра 1941. године“, ИЗ, св. 4—6, 1951; Пуковник Бранико Петровић: „Припреме за устанак и његов развој у срезу шавничком (дурмиторском) од окупације до краја 1941. године“, ВИГ, бр. 2, 1952; Пуковник Слободан Лучић: „Развој устанка у пљевљаском срезу — период 1941. и прва половина 1942. године“, ВИГ бр. 1, 1953; Перо Крстајић: „Дурмиторски народноослободилачки одред“, ИЗ, бр. 1, 1961.

Наводимо сачувана документа која у цјелини или дјелимично говоре о партизанским губицима на Пљевљима.

У „Повременом саопштењу“ бр. 1 штаба Комског НОП одреда од 7. децембра 1941. о укупним партизанским губицима на Пљевљима каже се следеће:

„У досадашњим губицима било је око 60 рањених и близу 40 мртвих партизана.“⁸

Штаб Црногорског НОП одреда за операције у Санџаку обавијестио је Главни штаб НОП одреда за Црну Гору, Боку и Санџак, у првој половини децембра, о овојим губицима на Пљевљима.

„Имали смо осјетне губитке који се крећу око 400 мртвих и рањених.“⁹

Исти штаб обавијестио је штаб Дурмиторског НОП одреда о својим губицима на Пљевљима:

„Ми смо имали око 190 мртвих и 200 рањених.“¹⁰

Главни штаб НОП одреда за Црну Гору и Боку обавијестио је штаб Ловћенског НОП одреда 18. децембра о броју жртава на Пљевљима по батаљонима и то:

„а) Ловћенски батаљон: 73 мртва и око 60 рањених; б) Језерско-шарански: 52 мртва, рањених око 40; в) Ускочко-дробњачки 20 мртвих, око 30 рањених; г) Комски: 10 мртвих, 42 рањена; д) батаљон „Бијели Павле“: 14 мртвих, 38 рањених; ђ) Зетски: 9 мртвих и 17 рањених; е) батаљон „Пеко Павловић“: око 20 мртвих и 30 рањених; ж) Пишперски: 3 мртва и 3 рањена; з) Шивски батаљон: 2 рањена и и) Пљевљаска чета: 2 мртва и 7 рањених — свега 203 мртва и 269 рањених.“¹¹

Исти извјештај штаб Ловћенског НОП одреда доставио је 22. децембра 1941. године штабу Приморско-црмничког батаљона.¹²

У „Саопштењу“ бр. 5 од 21. децембра 1941. год. Главног штаба НОП одреда за Црну Гору и Боку дати су губици по батаљонима и укупни.¹³

У „Народној борби“, органу КПЈ — ПК за Црну Гору, Боку и Санџак, бр. 3 од децембра 1941, о укупним партизанским губицима на Пљевљима каже се следеће:

„Губици су били осјетни: 203 храбра борца је погинуло, а 261 рањени друг је избачен из строја.“¹⁴

Није тешко уочити да су аутори који говоре о партизанским губицима на Пљевљима, било дјелимично или у цјелини, непот-

⁸ Архив Историјског института у Титограду бр. 7744 IV Зц—6 1941 (у даљем тексту АИИ).

⁹ АИИ — Титоград, бр. 9632 V 2—22 (41).

¹⁰ АИИ — Титоград, бр. 299 IV За—5 (41).

¹¹ Зборник докумената и података о народноослободилачком рату југословенских народа, Т. III, к. 1, бр. д. 147, стр. 326. (Зборник).

¹² АИИ — Титоград, бр. 9572. IV За—89 (41).

¹³ Зборник, Т. III, к. 1, бр. д. 155, стр. 345. Збир рањених по батаљонима не износи 269. колико је приказано у документу, већ 239.

¹⁴ Зборник грађе за историју радничког покрета Црне Горе, к. II. Титоград 1959, стр. 50.

пуно користили како званична документа тако и мемоарску грађу. Када се приказују губици по батаљонима, за једне се узимају подаци према званичним документима, а за друге према мемоарској грађи или личном провјеравању на терену. Има и таквих случајева да се за поједине батаљоне у број мртвих убрајају рањени борци који су касније подлегли ранама, а број рањених тих истих батаљона остаје непромијењен. Сасвим је оправдано да се у број мртвих унесе и они рањеници који су касније подлегли ранама, али се у том случају смањује број рањених. То је требало урадити за све батаљоне, односно одред.

Неки аутори убрајају у пљеваљске жртве и оне борце који су погинули у борбама од 4. до 22. децембра, тј. до формирања Прве пролетерске бригаде. Сматрамо да нијесу у праву кад се говори о губицима на Пљевљима 1. децембра 1941. године.

Што се тиче званичних докумената о партизанским губицима на Пљевљима, како укупних тако и по батаљонима, и ту има неодређености па се у њима најчешће сусреће ријеч „око“. Има и таквих случајева да је одред током децембра 1941. год. установио број мртвих и рањених са своје територије, односно свога батаљона, и такве податке унио у извјештај у коме се приказују укупни губици Црногорског НОП одреда по батаљонима, тако да збир мртвих и рањених не даје укупне губитке који се приказују у истом документу.¹⁵ Таквих случајева има и код појединих аутора.¹⁶

Наш главни циљ у овом прилогу јесте да установимо партизанске губитке на Пљевљима како по батаљонима тако и укупне и да дамо имена погинулих и рањених који су подлегли ранама.

Наредба бр. 1 Ловћенског батаљона од 7. децембра 1941. год. јесте један од првих докумената последије напада на Пљевља који исцрпно говори о губицима именованог батаљона. У њему се поименично наводи број мртвих, рањених и несталих бораца и то по четама, али, на жалост, списак рањених није сачуван у цјелини, као ни поименични списак несталих бораца.

Губици Ловћенског батаљона у њему се приказују овако: 69 мртвих, 66 рањених и 8 несталих бораца.¹⁷ Тешко рањени борци тог батаљона умрли су на путу до болнице у Жабљаку, и то: Татар С. Душан, Војводић Ђ. Велиша, Вујовић М. Миливоје и Поповић Ј. Блажо. У болници на Жабљаку умрла су још два борца и то: Иванишевић П. Војин и Бурашковић Ј. Марко.¹⁸

Према евиденцији Главног одбора Савеза бораца НОР-а, борци Ловћенског батаљона: Зарије Ф. Јоветић, Петар Лубарда, Вељко Црвенко и Мило Ђ. Лопичић погинули су на Пљевљима

¹⁵ Види документ бр. 9830 IV 6—11, 1942, АИИ — Титоград.

¹⁶ Види примједбу уз бр. 6 и документ бр. 155 у Зборнику, Т. III к. 1 стр. 345.

¹⁷ АИИ — Титоград, бр. 9511 IV 3а—77 (41) — документ је у препису.

¹⁸ Види мој нав. чл. стр. 452 и 457.

1. децембра 1941. године.¹⁹ Именовани нијесу наведени у списку погинулих и рањених бораца Ловћенског батаљона на Пљевљима.

Сада се поставља питање да ли су ти борци погинули на Пљевљима (1. XII 1941) или у борбама на територији Санџака до краја децембра 1941. године.

Јанко К. Лопичић у свом „Дневнику“ под датумом 5. XII 1941, приказујући борбу једног дијела Ловћенског батаљона са непријатељем код С. Лисне, каже:

„Овдје нам погибоше: Мило Ђуров (Лопичић), Вељко Црвенко, Зарија Јоветић и Петар Лубарда.“²⁰

Губици Ловћенског батаљона код села Лисне и Калуђеровине (5. XII 1941) приказани су у Наредби бр. 1 (7. XII 1941) штаба истог батаљона овако:

„Овдје дадоше своје животе из прве чете опробани јунак заст(упник) командира чете Зарија Јоветић са два витеза своје чете и једним друге чете, а бише рањена два јунака друге чете.“²¹

Као што се види, именовани борци нијесу погинули на Пљевљима 1. децембра, већ 5. децембра 1941. године код села Лисне и Калуђеровине.

Намеће се питање: да ли су нестали борци Ловћенског батаљона, њих 8 колико се наводи у Наредби бр. 1 истог батаљона (7. XII 1941), погинули или заробљени на Пљевљима 1. децембра 1941. године или су били изгубили свој батаљон?

Поименични списак несталих није сачуван, али се зна да их је било 8. Могло би се претпоставити да су неки од њих у списку погинулих које именује штаб батаљона „Бајо Пивљанин“²² од 27. децембра 1941. год. са територије Горњег Цеклина, Љуботиња и Грађана.²³ Извјештај Главног штаба НОП одреда за Црну Гору и Боку бр. 85 од 14. децембра 1941. год. Ловћенском НОП одреду повори о залуталим борцима Ловћенског батаљона последице неуспјелог напада на Пљевља. У њему се каже следеће:

„Партизани Ловћенског батаљона Нико Стругар, Владо Стругар, Марко Лопичић, Стево Лопичић, Павле Радоман, Томо Бориловић, Блажо Војводић, Васо Прља, борци са Пљеваља, дошли су у Главни штаб са изјавом да су изгубили свој батаљон, те моле да их Главни штаб упути на мјесто гдје се налази штаб батаљона или гдје друго по свом нахођењу... не сматрајући их никако за дезертере.“²⁴

Према томе ово су они борци које Ловћенски батаљон у Наредби бр. 1. (7. XII 1941) приказује као нестале. Значи, 8 несталих

¹⁹ Архива Главног одбора Савеза бораца НОР-а — Титоград, акт. бр. 1085 од 21. X 1961.

²⁰ Јанко К. Лопичић — Ратни дневник 1941—42, к. 1, Београд 1961, стр. 151 и 152.

²¹ АИИ — Титоград, бр 9511. IV 3а—77 (41).

²² Кратко вријеме тако је носио име један батаљон Ловћенског НОП одреда до краја децембра 1941. када је добио име „13. јул“.

²³ Зборник Т. III, к. 1. бр. д. 187, стр. 403.

²⁴ АИИ — Титоград, бр. 9536 IV 2а—33 (41).

бораца за које штаб батаљона није знао да ли су мртви или заробљени преживјели су и касније дошли у овој батаљон.

Ловћенски батаљон у нападу на Пљевља имао је сљедеће губитке: из прве чете 7 мртвих и 13 рањених; из друге 17 мртвих и 17 рањених; из треће чете 17 мртвих и 19 рањених и из четврте чете 28 мртвих и 17 рањених. Свега 68 мртвих и 67 рањених. Међутим, 6 тешко рањених бораца подлегло је ранама на путу до болнице у Жабљаку и у самој болници, тако да су губици Ловћенског батаљона били сљедећи: 74 мртва и 61 рањени.

Прилажемо поименични списак погинулих и рањених који су подлегли ранама — бораца Ловћенског батаљона на Пљевљима 1. децембра 1941. године.²⁵

Сва званична документа из децембра 1941. год. приказују исте губитке Језерско-шаранског батаљона. Тешко рањени борци тог батаљона, њих 14, остали су у граду дајући отпор до посљедњег.²⁶ Због погрешне оцјене исхода напада, тј. да ће Пљевља бити освојена, они нијесу на вријеме изнесени, тако да је касније то било немогуће, иако су чињени напори од стране бораца да их изнесу.

Тешко рањени борац истог батаљона Ковачевић Душан подлегао је ранама у болници на Жабљаку.²⁷

²⁵ Радоман Ј. Ђуро, командир I чете, Лопичић Н. Марко, Војводић Ђ. Велиша, Дапчевић А. Љубо, Вујовић Р. Стево, Радоман П. Владимир, Вукославчевић В. Илија, Татар С. Душан, Вукмировић С. Павле, Стругар И. Владо, Стругар В. Мило, Стругар М. Никола, Стругар М. Мићан, Борозан П. Вељко, Борозан Н. Владо, Мудреша Ј. Мило, Мудреша С. Јован, Ломпар М. Ђоко, Каваја Ј. Гојко, Јовићевић М. Петар, Ђурашковић Ј. Иван, Стругар М. Богић, Ражнатовић Ф. Мило, Лопичић М. Војко, Шпадијер Н. Ђоко—Пујо, Ивановић Р. Вуко, Поповић И. Саво, Лаковић Богдан, Лектић Р. Никола, Андрић А. Марко, Кривокапић В. Милутин, Баровић Живко, Марковић В. Ђорђе, Мићуновић Ј. Владо, Мићуновић Н. Илија, Гардашевић Г. Илија, Гардашевић С. Ђорђе, Драшковић Н. Душан, Бурић Миленко, Андрић Васо, Поповић П. Перо, Вујовић С. Ђуро, Вујовић М. Ђуро, Вујовић Р. Перитша, Вујовић И. Томо, Вујовић И. Стеван, Вујовић П. Благота, Челебић П. Васо Челебић М. Благота, Челебић Ј. Спасоје, Челебић Ј. Илија, Челебић И. Јован, Перишић С. Стеван, Чичаревић Б. Радован, Медиговић С. Шпиро, Медиговић Т. Марко, Медиговић Н. Миленко, Андрић П. Ђуро, Греговић М. Илија, Срзентић А. Стево, Вујовић В. Нико, Перазић И. Милан, Франовић Ђ. Митар, Јовановић, А. Иво, Мирковић Ј. Марко, Мижковић В. Иво, Каповић Ђ. Нико, Пејовић Милутин, Адић Ј. Владо, Војводић Ђ. Велиша, Вујовић М. Миљивоје, Поповић Ј. Блажо, Иванишевић П. Војин, Ђурашковић Ј. Марко.

Списак је састављен према Зборнику, Т. III, к. 1. бр. д. 118, стр. 275, 278; АИИ — Титоград, бр. 9495 V 3—41 (41). Према евиденцији општинских одбора Савеза бораца НОР-а -- Цетинје, акт. бр. 145; Ријека Црнојевића, акт бр. 63; Будва, акт бр. 75/59; Бар, акт бр. 44/61; и Вир-Пазар акт бр. 109/59. Сви се ови спискови налазе у архиви Главног одбора Савеза бораца НОР-а — Титоград. Користим прилику да најтоплије захвалим другу Васу Стајкићу, секретару Главног одбора Савеза бораца НОР-а, на свесрдној указаној помоћи за прикупљање имена погинулих бораца за све батаљоне.

²⁶ Види мој н. ч. стр. 447.

²⁷ Исто, стр. 457.

Погинули, рањени остали у Пљевљима и рањени подлегли ранама на списку су штаба Дурмиторског НОП одреда од 22. децембра 1941. године.²⁸

Према томе списку, из Језерско-шаранског батаљона погинула су 52 борца. Списак рањених није сачуван. Према свим подацима, било у литератури или документима, рањено је око 40.

Прилажемо поименични списак погинулих и рањених који су подлегли ранама — бораца из Језерско-шаранског батаљона на Пљевљима.²⁹

Губици Ускочко-дробњачког батаљона различито се дају како у литератури тако и у сачуваним документима. Наводимо приказивање губитака тог батаљона у литератури:

Б. Ђуричковић: 29 мртвих и 30 рањених; Б. Перовић: 20 мртвих и 30 рањених; Б. Јовановић: 20 мртвих и 30 рањених; П. Крстајић: 20 мртвих и 30 рањених. Неслагање је у литератури за 9 мртвих.

Губици тог батаљона у документима су приказани овако:

У Извјештају Главног штаба НОП одреда за Црну Гору и Боку³⁰ (18. XII 1941); у Извјештају штаба Ловћенског НОП одреда Штабу Приморско-црмничком батаљону,³¹ у „Саопштењу“ бр. 5 (21. XII 1941) Главног штаба НОП одреда за Црну Гору и Боку 20 мртвих и 30 рањених,³² у „Билтену“ штаба Дурмиторског НОП одреда бр. 7 (1. I 1942) — 22 мртва и 20 рањених.³³ Неслагање у документима је за 2 мртва и 10 рањених.

Није сачуван поименични списак погинулих и рањених бораца овог батаљона. Подаци о броју мртвих у „Билтену“ бр. 7 (1. I 1942) штаба Дурмиторског одреда могу се сматрати вјеродо-

²⁸ Види Зборник, Т. III к. 1 бр. д. 167, стр. 365.

²⁹ Обрадовић Т. Душан, командант батаљона, Кнежевић Р. Вук, зам. пол. к. батаљона, Зарубица Трипко, вод. у I чети, Томић Момчило, Јауковић Миливоје, Ђуровић Чедомир, Зарубица Милосав, Пејановић Урош, Јегдић С. Блажо, Томић Вељко, Јауковић Јован, Милашиновић Никола, Сераглић Богдан, Јегдић Димитрије, Јегдић Р. Данило, Ђуровић Гојко, Сераглић Јагош, Перишић Добривоје, Срдановић М. Алекса, Вемић М. Радован, Касалица М. Мијо, Караџић Б. Савић, Абазовић М. Владимир, Сераглић Велимир, Јакић С. Петар, Јакић П. Рајко, Андесиличић П. Лазар, Остојић С. Павле, Остојић М. Вељко, Остојић М. Бранко, Остојић С. Водан, Остојић М. Милан, Остојић Р. Миливоје, Дурковић М. Радован, Дурковић Р. Милутин, Дурковић Б. Мирчета, Дурковић М. Радосав, Даџић И. Мијаило, Остојић Р. Милинко, Кушаљевић М. Драго, Шаулић В. Мирко, Зорић Д. Раде, Каљевић М. Новица, Новосел Д. Мићо, Баранин Р. Гојко, Чворовић М. Лука, Кнежевић М. Мијат, Кнежевић Ј. Божо, Вуковић Ј. Милош-Мујо, Павловић И. Нико, Раџић Р. Војислав, Ковачевић Д. Душан.

Списак је састављен према Зборнику, Т. III к. 1 бр. д. 167, стр. 365 и 366; према евиденцији општинских одбора Савеза бораца НОР-а. Жабљак акт бр. 13/60; Шавник акт бр. 1/60; Пљевља акт бр. 166/60. — Према подацима којима располаже Главни одбор Савеза бораца НОР-а — Титоград.

³⁰ Зборник, Т. III, к. 1 нр. д. 147, стр. 326.

³¹ АИИ — Титоград, бр. 9572 IV За—89 (41).

³² Зборник, Т. III к. 1 бр. д. 155, стр. 345.

³³ АИИ — Титоград, бр. 9830 IV 56—11 (1942). Види напомену уз бр. 27.

стојним, јер је докуменат настао послѣ мјесец дана од напада. Али не само то. Крајем децембра 1941. и почетком јануара 1942. год. одржани су комеморативни састанци по свим општинама посвећени погинулим партизанима на Пљевљима, а докуменат је настао у току одржавања комеморативних састанака по општинама на којима су читана имена погинулих партизана. У број мртвих (22) ушли су и погинули борци из Пљеваљске чете који су били додијелени овом батаљону као водичи. То је сасвим оправдано, али кад се говори о губицима Пљеваљске чете треба приказати и губитке те чете, па баш избог тога се и њени губици погрешно наводе јер их нијесу евидентирали сви батаљони којима су били додијелени.

Према томе губици Ускочко-дробњачког батаљона на Пљевљима били су: 20 мртвих и 30 рањених бораца.

Прилажемо поименични списак погинулих бораца Ускочко-дробњачког батаљона.³⁴

Губици Комског батаљона различито се приказују како у литератури тако и у документима.

По тврђењу Б. Ђуричковића батаљон је имао 12 мртвих и 42 рањена, а према Б. Јовановићу 10 мртвих и 12 рањених. Као што се види, неслагање у литератури је за 2 мртва и 30 рањених. У извјештају Главног штаба НОП одреда за Црну Гору и Боку (18. XII 1941): стоји 10 мртвих и 42 рањена;³⁵ у „Саопштењу“ истог штаба бр. 5 (21. XII 1941) 10 мртвих и 12 рањених;³⁶ у „Билтену“ бр. 7 штаба Дурмиторског НОП одреда (1. I 1942) 10 мртвих и 42 рањена.³⁷ Неслагање у документима је за 2 мртва и 30 рањених, односно за 2 мртва.

Најранији докуменат који приказује губитке тог батаљона је Извјештај Главног штаба (18. XII 1941). Ти се подаци наводе и у извјештајима које шаљу поједини одреди својим батаљонима. Само три дана су прошла од првог извјештаја Главног штаба у коме се наводе губици по батаљонима, када се у „Саопштењу“ бр. 5 (21. XII 1941) истог штаба наводи, као губици тог батаљона, број од 12 рањених, док се број мртвих поклапа са првим извјештајем. Највјероватније је да број 12 не одговара, па мјесто њега треба да буде 42, јер број рањених по батаљонима не одговара

³⁴ Јакић Матије, Буквић Јагош, Јањић Милован, Јанковић Миливоје, Лазаревић Велимир, Ружић Војин, Томић Милош, Грбавић Миљан, Миловић Јефто-Муса, Бећировић Милован, Вуловић Милић, Истијановић Саво, Стенић Р. Митар, Шећковић Миливоје, Јелић Владимир, Крсмановић Војислав, Томић В. Арсеније, Томић М. Милан, Томић Н. Нико, Јегдић Божидар.

Списак је састављен према подацима општинских одбора Савеза бораца НОР-а — Жабљак, акт бр. 13/60, Шавник 1/60 и Пљевља 166/60.

³⁵ Зборник, Т III, к. 1 бр. д 147, стр. 326.

³⁶ Исто, бр. д. 155, стр. 345.

³⁷ АИИ — Титоград, бр. 9830 IV 56—11 (42).

броју 269, колико се наводи у истом документу, већ броју 239. Разлика је за 30 рањених бораца.³⁸

Тешко рањени борци Комског батаљона Малишић Р. Војин и Булатовић Милован подлегли су ранама, и то први у болници у Колашину,³⁹ а други у болници у Жабљаку.⁴⁰

Према изложеном, губици Комског батаљона на Пљевљима били су: 12 мртвих и 40 рањених бораца.

Прилажемо поименични списак погинулих и рањених који су подлегли ранама — бораца Комског батаљона.⁴¹

Губици Зетског батаљона, како се приказују у литератури и документима, износе 9 мртвих и 17 рањених бораца.

Видаковић В. Станко, борац поменутог батаљона, умро је у болници на Жабљаку, али он није био рањен.⁴² Према томе, не би се могла прихватити евиденција Главног одбора Савеза бораца НОР-а.

Прилажемо поименични списак погинулих бораца Зетског батаљона на Пљевљима.⁴³

Губици батаљона „18. октобар“ били су: 3 мртва и 3 рањена бораца. Ти подаци се наводе у литератури и документима.

Прилажемо поименични списак погинулих бораца.⁴⁴

Губици батаљона „Бијели Павле“, приказани у литератури и документима, износе 14 мртвих и 38 рањених бораца.

³⁸ Види примједбу уз бр. 6.

³⁹ Према подацима Општинског одбора Савеза бораца НОР-а — Иванград акт бр. 1/60 који се чува у архиви Главног одбора СБ НОР-а — Титоград.

⁴⁰ Види мој н. ч., стр. 457.

⁴¹ Царичић Т. Љубо, Лазовић Р. Радомир, Недовић М. Ратко, Бабовић В. Бранко, Барјактаревић В. Милосав, Томовић П. Вељко, Ракочевић П. Јовица, Ракочевић М. Радош, Јочић Л. Батрић-Бано, Радовић Рајко, Малишић Р. Војин, Булатовић Милован.

Списак је састављен према подацима општ. одбора Савеза бораца НОР-а — Иванград, акт бр. 1/60, и Б. Поље, акт бр. 137/61, као год и према изјавама Љуба Анђелића, Новице Ракочевића и Николе Шекуларца.

⁴² Види мој н. ч., стр. 457. Именовани борац је приликом поласка Црногорског НОП одреда у Санџак, пошто је био болестан, остао у болници на Жабљаку.

⁴³ Шундић М. Мирко, Ђикановић И. Драго, Раичевић Ј. Никола, Мугоша С. Војин, Мугоша Ј. Јанко, Асановић С. Коста, Мирановић К. Видо, Вучковић Н. Живко, Кнежевић Ф. Мило.

Списак је састављен према подацима Ђорђија Милића у „Титоградској трибини“ бр. 50 од 27. новембра 1961, подацима Општинског одбора Савеза бораца НОР-а — Титоград, акт бр. 64/60, и изјаве Вукасана Милића.

⁴⁴ Новаковић Н. Гавро, Стојановић Б. Милан, Ђукић Војин.

Списак је састављен према подацима Оп. одб. Савеза бораца НОР-а — Титоград, акт бр. 64/60, и изјаве Вуксана Милића.

Тешко рањени борац поменутог батаљона Јован Шарановић подлегао је ранама у болници на Жабљаку,⁴⁵ те према томе губици батаљона „Бијели Павле“ на Пљевљима били су: 15 мртвих и 37 рањених.

Прилажемо поименични списак погинулих и рањених бораца подлеглих ранама батаљона „Бијели Павле“.⁴⁶

Како према литератури тако и према документима губици Пивског батаљона износе 2 рањена борца.⁴⁷

Тешко рањени борац тог батаљона Ђођић Ђ. Петар подлегао је ранама на путу до болнице у Жабљаку.⁴⁸

Према томе Пивски батаљон је имао 1 мртвог и 1 рањеног.

Губици батаљона „Пеко Павловић“, према досадашњим подацима, износе: 20 мртвих и 30 рањених.

Прилажемо поименични списак погинулих бораца батаљона „Пеко Павловић“ на Пљевљима.⁴⁹

Сви документи који приказују губитке Црногорског НОП одреда на Пљевљима по батаљонима за Пљеваљску чету наводе да је имала: 2 мртва и 7 рањених бораца. У литератури се различито приказују њени губици: Б. Ђуричковић наводи: 7 мртвих и 7 рањених; С. Лучић: 10 мртвих и 15 рањених; Б. Јовановић: 2 мртва и 7 рањених. Неслагање у литератури је за 5, 3, 8 мртвих и 8 рањених.

Није сачуван ниједан извјештај команде именоване чете о њеним губицима, а исто тако ни списак погинулих и рањених у извјештајима штаба Црногорског НОП одреда, да би се на основу њега могло констатовати да није касније који од рањених бораца подлегао ранама. Како су борци те чете били распоређени по

⁴⁵ Види мој н. ч., стр. 452.

⁴⁶ Вучељић М. Јагош, Савовић В. Саво, Филиповић Г. Петар, Јововић Н. Божо, Ковачевић Ф. Видак, Прашчевић И. Милан, Радоњић С. Илија, Једушић Р. Љубомир, Калезић Р. Вукашин, Велашевић Б. Раде, Жарић А. Војин, Ичевић Т. Драгутин — Млићо, Петричевић Р. Митар, Дамјановић С. Алекса, Шарановић Ј. Јован.

Списак је састављен према подацима ОО Савеза бораца НОР-а — Титоград 64/60 и изјавама преживјелих учесника тог батаљона које је прикупио Вуксан Милић и дао их аутору овог прилога на располагање. Изјаве: Драгише Перовића и Марка Дамјановића.

⁴⁷ Види примједбу уз бр. 2.

⁴⁸ Општински одбор Савеза бораца — Плужине, акт бр. 107/61.

⁴⁹ Радојевић Р. Лазар, Копривица Ђ. Марко, Копривица Ј. Андрија, Копривица Ј. Анто, Копривица Н. Илија, Перовић Н. Радомир, Милићанић Н. Блажо, Мркајић С. Обрад, Алексић С. Милутин, Костић М. Иван, Божић В. Љубиша, Јушковић Н. Михаило, Алексић П. Милорад, Вучинић Т. Радуле, Цебаловић Ј. Радосав, Мијушковић П. Андрија, Миловић С. Илија, Вучуровић Н. Петар, Булајић М. Ђорђевић, Ђуровић А. Никола.

Списак је састављен према подацима општинских одбора Савеза бораца — Никшић, акт бр. 77/59, и Грахово 38/59. Чувају се у архиви Главног одбора Савеза бораца НОР-а — Титоград; такође и према изјавама Николе Копривице, Милоја Милоњића, Луке Вјелице и Вуксана Милића. Користим прилику да захвалим другу Луки Копривици на указаној помоћи у провјеравању имена погинулих овог батаљона.

батаљонима који су непосредно нападали на град као водичи, то није било лако установити њене губитке, јер батаљони којима су били додијељени ти борци уочи самог напада нијесу их имали у евиденцији, рачунајући да је то привремено. Тако погинули борци Пљеваљске чете нијесу евидентирани код свих батаљона којима су припадали. Према подацима Штаба Језерско-шаран. бат., да су из Пљеваљске чете погинула два бораца који су му били додијељени, штаб Црногорског одреда узима тај број за укупан број мртвих те чете, тј. 2 бораца. Касније штаб Дурмиторског НОП одреда („Билтен“ бр. 7 од 1. I 1942) евидентира погинуле борце Пљеваљске чете који су били додијељени Ускочко-дробњачком батаљону. Према томе не могу се узети подаци штаба Црногорског НОП одреда као вјеродостојни за губитке Пљеваљске чете.

Губици Пљеваљске чете били су: 7 мртвих и 11 рањених бораца.

Прилажемо поименични списак погинулих бораца Пљеваљске чете.⁵⁰

Црногорски НОП одред у нападу на Пљевља имао је следеће губитке по батаљонима:

Ловћенски: 74 мртва и 61 рањени; Језерско-шарански: 52 мртва и 40 рањених; Ускочко-дробњачки: 20 мртвих и 30 рањених; Комски: 12 мртвих и 40 рањених; Зетски: 9 мртвих и 17 рањених; „18. октобар“: 3 мртва и 3 рањена; „Бијели Павле“: 15 мртвих и 37 рањених; Пивски: 1 мртви и 1 рањени; „Пеко Павловић“: 20 мртвих и 30 рањених и Пљеваљска чета 7 мртвих и 11 рањених бораца.

Укупни партизански губици на Пљевљима (1. XII 1941) били су: 213 мртвих и 270 рањених. Свега избачено из строја 483 бораца.

Међу погинулима, последије ослобођења, четворица су проглашена за народне хероје, и то: 1) Обрадовић Душан, командант Језерско-шаранског батаљона; 2) Кнежевић Вук, замјеник политичког комесара Језерско-шаранског батаљона; 3) Радојевић Лазар из батаљона „Пеко Павловић“; и 4) Јовићевић Петар, из Ловћенског батаљона.

Партизански неуспјех на Пљевљима и велики број жртава изазвали су дјелимичну деморализацију у Црногорском НОП одреду пред операције у Санџаку, што су покушали да искористе, до тада прикривени, разни квислиншки елементи за своју пропаганду против ослободилачког покрета. Та пропаганда и дјелимична деморализација у одреду нијесу се јаче одразиле у народу захваљујући енергичном раду Партије.

⁵⁰ Перуничкић Ш. Обрад, Кнежевић М. Нико, Дамјановић М. Живко, Савовић Б. Милан, Деспотовић М. Љубо, Басапић Б. Душан, Вукић М. Млађен.

Списак је састављен према подацима општинских одбора Савеза бораца НОР-а — Пљевља, акт. бр. 166/60, и В. Поље, 137/61, и према изјавама Милована Голубовића, Јока Кнежевића, Благоја Вучелића и Славака Перуничкића.

Тако велики број жртава изазвао је дубоку жалост у народу, јер су погинули истакнути чланови Партије чија је смрт тешко погодила одред. Али Партија није дозволила да се дубока народна жалост претвори у деморализацију. Напротив, у народу је још више порасла срџба према окупатору и квислинзима. По директиви ПК КПЈ за Црну Гору, Боку и Санџак, у другој половини децембра 1941. године по свим општинама су одржани комеморативни састанци партизанима погинулим на Пљевљима. На њима је, поред осталог, читано и саучешће Главног штаба НОП одреда за Црну Гору и Боку породицама погинулих партизана.⁵¹

Црногорски НОП одред за операције у Санџаку није ослободио Пљевља иако је претрпио велике губитке у мртвима и рањенима, али је та борба имала и свој значај: у њој су стечена велика искуства за будуће нападе на јака непријатељска упоришта; онемогућена је моћ маневрисања непријатеља у Санџаку и тако је он ограниччен на узани простор; непријатељ је уочио велику маневарску моћ и формацијску снагу партизанске јединице на територији коју је контролисао; ослободилачка борба на тој територији узима све шири замах баш последице побитка слободне територије у Србији; и, најзад, повезује се ослободилачка борба народа Црне Горе, Санџака, Србије, Босне и Херцеговине против заједничког непријатеља.

Јован Р. Бојовић

О ЈЕДНОМ ПОКУШАЈУ УНИШТАВАЊА ЧЕТНИЧКОГ УПОРИШТА У ЗАГАРЧУ У ПРОЉЕЋЕ 1944. ГОДИНЕ

29. новембра 1943. г., приликом упада ударне групе батаљона у Загарач, били су похватани готово сви четници из овога мјеста. И поред тога што је међу њима било неколико десетина таквих који су били познати као изразити непријатељи партизанског покрета, партизани нијесу овом приликом ниједнога убили. Мада су четници овај гест злоупотребили првом приликом кад им се указала могућност да побјегну у блок, партизани су и даље током зиме 1943/44. г. водили према њима углавном умјерену политику, у нади да ће их на тај начин одвратити од погрешног пута и придобити за ослободилачки покрет. Међутим, не само да ово није помогло него су четници показивали још већу дрскост и користили сваку пружену им прилику за спровођење репресалија и терора над партизанским дијелом становништва. Ово је нарочито дошло до изражаја од средине априла 1944. г. када су поново узели власт у Загарчу. Партизани се зато у ово вријеме одлучују да једном војничком акцијом надокнаде оно што су пропустили и поубијају све окорјеле четнике из овога мјеста.

⁵¹ Види текст у Зборнику, Т III к. 1 бр. д. 156, стр. 348.